

Антон Віталійович РАВЛЮК

*(Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України, м. Київ)*

ПОКАРАННЯ ТА ІНШІ ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Стаття присвячена аналізу передбачених у Кримінальному кодексі України покарань та інших заходів кримінально-правового характеру за вчинення корупційних злочинів службовою особою юридичної особи публічного права (ст. ст. 364, 368, 368-5, 369 Кримінального кодексу України), виявленню недоліків у їх нормативно-правовому визначенні, а також фокусуванні уваги на особливостях застосування окремих з них. Зазначено, що нормативно-правова визначеність покарань у санкціях окремих із зазначених статей Особливої частини Кримінального кодексу України не може не викликати зауважень з точки зору вироблених доктриною кримінального права правил побудови кримінально-правових санкцій. Наголошено, що одночасно з покаранням негативні правові наслідки вчинення окремих корупційних злочинів у сфері службової діяльності додатково проявляються й в інших заходах кримінально-правового характеру, які можуть бути застосовані як щодо фізичних, так і юридичних осіб.

Ключові слова: *корупція, корупційний злочин, покарання, інші заходи кримінально-правового характеру, санкція, спеціальна конфіскація, конфіскація, конфіскація майна юридичної особи, штраф, позбавлення волі, обмеження волі, пробаційний нагляд, ліквідація юридичної особи, протидія корупції, юридична особа публічного права, службова особа.*

Постановка проблеми. Корупція як соціально-правове явище є однією із суттєвих загроз національній безпеці держави. Як суспільне явище корупція вийшла за межі системи державно-управлінських відносин і може

охоплювати будь-які суспільні сфери¹. Успішна протидія цьому негативному явищу може бути забезпечена завдяки реалізації державою комплексу заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та кримінально-юстиційного характеру. Сутність останнього зводиться до протидії кримінальним правопорушенням зусиллями виключно органів кримінальної юстиції в межах кримінального та кримінального процесуального законодавства за фактом вчиненого конкретного правопорушення або групи кримінальних правопорушень².

З огляду на це, порушення визначених у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) заборон неминує призводити до застосування щодо винних правопорушників різних за ступенем суворості заходів кримінально-правового характеру. Традиційне місце серед таких заходів займають каральні заходи кримінально-правового характеру – покарання як найбільш дієві та ефективні способи державного реагування. Однак навряд чи є переконливі аргументи щодо заперечення того факту, що завдання, які стоять перед кримінальним законодавством України, можуть бути досягнені не лише завдяки практиці покарання винних осіб, але й шляхом додаткового застосування інших альтернативних покаранню заходів кримінально-правового характеру, змістом яких є також примус. Це повною мірою стосуються й випадків порушення кримінально-правових заборон у сфері службової діяльності, зокрема у разі вчинення службовими особами юридичних осіб публічного права корупційних злочинів, передбачених ст. ст. 364, 368, 368-5, 369 КК України. Нормативно-правове визначення у санкціях окремих з цих кримінально-правових заборон різних видів основних і додаткових покарань у відповідних межах та розмірах не позбавлене певних недоліків, якщо його оцінювати з позиції вироблених доктриною кримінального права правил побудови кримінально-правових санкцій. Не сприяють однаковому застосуванню суб'єктами правозастосовної діяльності й положення щодо законодавчої регламентації у Загальній частині КК України окремих видів інших заходів кримінально-правового характеру за вчинення цих злочинів, зокрема спеціальної конфіскації та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. У зв'язку з цим, дослідження кримінально-правових наслідків вчинення корупційних злочинів службовою особою юридичної особи публічного права у вигляді різних за ступенем суворості покарань та інших заходів кримінально-правового характеру є цікавим не лише з теоретичної, але й з практичної точки зору.

У кримінально-правовій літературі різним аспектам державного реагування на порушення кримінально-правових заборон присвятили свої роботи Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, О. О. Дудоров, О. П. Горох, К. П. Задоя,

¹ Толкач А. М. Діяльність Національного антикорупційного бюро України щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням. *Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану*: матер. XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 лютого 2025 року). Тернопіль: Вектор, 2025. С. 410.

² Куц В. М. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 103–112.

З. А. Загине́й-Заболотенко, О. В. Козаченко, В. М. Куц, А. А. Музика, Н. А. Орловська, Ю. А. Пономаренко, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський, А. М. Яценко та інші вчені. Окремі питання, пов'язані з кваліфікацією та застосуванням покарання та інших заходів кримінально-правового характеру безпосередньо за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, у тому числі й кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, були висвітлені у роботах П. П. Андрушка, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, О. А. Пушкар, М. І. Хавронюка та інших науковців. Попри вагомий внесок згаданих учених у розроблення зазначених питань, залишається значна кількість невисвітлених і нерозв'язаних проблем, що стосуються кримінально-правового реагування на прояви корупційної діяльності службових осіб юридичних осіб публічного права, а розв'язання окремих з них не є безспірним. Саме тому означені проблеми є на сьогоднішній день актуальними та такими, що потребують додаткових наукових розвідок.

Метою статті є дослідження визначених у статтях Особливої та Загальної частини КК України різних за ступенем суворості заходів кримінально-правового характеру за вчинення корупційних злочинів службовою особою юридичної особи публічного права, виявлення недоліків у їх нормативно-правовому визначенні та фокусуванні уваги на особливостях застосування окремих з них.

Виклад основного матеріалу. Як уже було зазначено, одним із традиційних кримінально-правових наслідків вчинення корупційних злочинів службовою особою юридичної особи публічного права є зазнавання винними різних за ступенем суворості основних і додаткових видів покарань, які є елементами визначеної у ст. 51 і 52 КК України системи покарань.

На законодавчому рівні покарання визначається як захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ч. 1 ст. 50 КК України). Отже, змістом будь-якого виду покарання як карального заходу кримінально-правового характеру є обмеження прав і свобод засудженого, що має індивідуальний (особистий) характер¹.

Аналіз санкцій ст. ст. 364, 368, 368-5, 369 КК України дозволяє виділити наступні види основних і додаткових покарань, які можуть бути застосовані до службових осіб юридичних осіб публічного права:

- 1) *штраф*: а) ч. 1 ст. 368 КК України – у розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – нмдг); б) ч. 1 ст. 369 КК України – від однієї тисячі до чотирьох тисяч нмдг;
- 2) *пробаційний нагляд*: а) ч. 1 ст. 364 КК України – на строк до трьох років; б) ч. 1 ст. 368 КК України – на строк до трьох років;

¹ Кримінально-правові заходи в Україні : підручник / за ред. професора О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2015. С. 112–113; Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: монографія. Харків : Право, 2020. С. 174–183.

3) *обмеження волі*: а) ч. 1 ст. 364 КК України – строком до трьох років; б) ч. 1 ст. 369 КК України – на строк від двох до чотирьох років;

4) *позбавлення волі без призначення будь-якого додаткового покарання*: а) ч. 1 ст. 369 КК України – на строк від двох до чотирьох років;

5) *позбавлення волі з обов'язковим або альтернативним призначенням додаткового покарання*: а) у ч. 1 ст. 364 КК України – на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти нмдг; б) ч. 2 ст. 364 КК України – на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі штрафом від п'ятисот до однієї тисячі нмдг; в) ч. 1 ст. 368 КК України – на строк від двох до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; г) ч. 2 ст. 368 КК України – на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; г) ч. 3 ст. 368 КК України – на строк від п'яти до десяти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна; д) ч. 4 ст. 368 КК України – на строк від восьми до дванадцяти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна; е) ч. 1 ст. 368-5 КК України – на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; є) ч. 2 ст. 369 КК України – на строк від трьох до шести років із штрафом від п'ятисот до однієї тисячі нмдг, з конфіскацією майна або без такої; ж) ч. 3 ст. 369 КК України – на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої; з) ч. 4 ст. 369 КК України – на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Покарання у вигляді штрафу нормативно визначено у ст. 53 КК України. Згідно з цією статтею штраф – це захід примусу, що полягає в обмеженні права власності особи на певну суму грошових засобів, яка вчинила кримінальне правопорушення, шляхом застосування судом за вироком суду до такої особи грошового стягнення на користь державного бюджету України¹. Штраф як захід примусу слід відрізняти від штрафу – також заходу примусу, але некарального характеру, що може бути застосований щодо юридичних осіб у випадку вчинення їх уповноваженими особами певних видів кримінальних правопорушень².

¹ Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.): наук. нарис / наук. ред. Ю. В. Баулін. Х. : Право, 2012. С. 9.

² Ященко А. М. Штраф і конфіскація майна як покарання та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю* : Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (8–10 червня 2017 р., м. Івано-Франківськ); ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника»; кафедр. кримін. права навч.-наук. юрид. ін-ту; Навч.-наук. лаборат. дослідж. пробл. політ. в сфері борот. зі злоч. Наук.-дослід. ін-ту вивч. пробл. злоч. ім. акад. В.В. Сташиса НАПрНУ; СБУ; Львів. форум з кримін. юстиц.; Ів.-Фр. обл. осеред. Всеукр. громад. орг. «Асоц. крим. права». Івано-Франківськ, 2017. С. 123–126.

Покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що належить до так званих змішаних різновидів покарань, полягає у встановленні обвинувальним вироком суду заборони засудженому обіймати певну посаду або займатись певним видом діяльності на визначений строк. У такий спосіб обмежується право особи на працю, зайняття службовою, професійною або іншою діяльністю¹.

Покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються (ч. 1 ст. 59 КК України).

Покарання у вигляді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства (ч. 1 ст. 59-1 КК України).

Покарання у вигляді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці та призначається судом у межах від одного до п'яти років (ст. 61 КК України).

Покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк нормативно визначено у ст. 63 КК України та полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу та зазнаванні правових обмежень судимості².

Таким чином, можна дійти висновку, що система каральних заходів кримінально-правового характеру службових осіб юридичних осіб публічного права за вчинення корупційних злочинів, може бути представлена такими видами покарань: 1) штрафом; 2) пробаційним наглядом; 3) обмеженням волі; 4) позбавленням волі без призначення будь-якого додаткового покарання; 5) позбавлення волі з обов'язковим або альтернативним призначенням додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскації майна або штрафу.

Законодавча регламентація згаданих покарань в санкціях окремих з цих заборон не може не викликати зауважень з точки зору вироблених доктриною кримінального права правил побудови кримінально-правових санкцій. Наприклад, у конструюванні санкцій ч. 1–4 ст. 368 КК України і ч. 1–4 ст. 369 КК України, не взято до уваги характер і ступінь суспільної небезпечності передбачених в диспозиції цих статей протиправних посягань, а також особливості суб'єкта цих злочинів³. Подібний висновок

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. К. : ВД «Дакор», 2018. С. 160.

² Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины : монография. Харьков : Изд-во «ФИНН», 2009. С. 207–219.

³ Корабель М. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 2. С. 290; Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових

впливає з того, що ступінь суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 369 КК України, вочевидь є меншим від ступеня суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 368 КК України. Це, до речі, прямо засвідчено видом і розміром основного покарання, визначеного у санкціях ч. 4 ст. 368 КК України і ч. 4 ст. 369 КК України, загроза застосування якого є орієнтиром для констатації надзвичайно особливо кваліфікованих різновидів цих злочинних посягань. Натомість суспільна небезпечність простих та кваліфікованих різновидів цих злочинів, з одного боку, є, чомусь, однаковою, а, з іншого, – навпаки суспільна небезпечність злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369 КК України, є більш суворою, ніж злочину, передбаченого ч. 2 ст. 368 КК України. Негативним наслідком пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі може бути покарання у вигляді конфіскації майна (ч. 2 ст. 369 КК України), чого не передбачено у випадку прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ч. 2 ст. 368 КК України).

Крім того, зважаючи на те, що ступінь суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 369 КК України, є меншим від ступеня суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 368 КК України, у конструюванні санкцій кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 369 КК України, можна також спостерігати певну непослідовність у визначенні видів покарань, тобто відступ від загального правила щодо побудови санкцій, згідно з яким покарання розміщуються від менш до більш суворого¹. До прикладу, одночасно зі штрафом та позбавленням волі у санкції ч. 1 ст. 368 КК України альтернативно визначається основне покарання у вигляді пробаційного нагляду на строк до трьох років. Однак, у санкції ч. 1 ст. 369 КК України одним із можливих видів основних покарань поряд зі штрафом та позбавленням волі передбачено обмеження волі на строк від двох до чотирьох років. Згідно зі ст. 51 КК України обмеження волі є більш суворим видом покарання відносно пробаційного нагляду. Тож, можна дійти висновку, що за вчинення за своєю суттю менш суспільно небезпечного діяння, особа може зазнати більш суворого покарання. У зв'язку з цим, навряд чи відповідатиме принципу справедливості кримінального права така загальна ситуація, коли, скажімо, цивільна особа внаслідок надання неправомірної вигоди службовій особі юридичної особи публічного права буде зазнавати покарання у вигляді обмеження волі на строк до чотирьох років, а, відповідно, ця службова особа, внаслідок одержання цієї неправомірної вигоди, – покарання у вигляді пробаційного нагляду на строк до трьох років.

Нарешті, згадані положення закону яскраво засвідчують неузгодженість санкцій в простих, кваліфікованих, особливо та надзвичайно особливо кваліфікованих складах злочинів. У теорії кримінального права

норм: засади та принципи формування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса. 2012. С. 9.

¹ Корабель М. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 2. С. 290.

таким, що пройшло випробування часом, є правило, згідно з яким максимальна межа санкції за вчинення діяння, ознаки якого визначені у простому складі злочину, повинна бути одночасно мінімальною межею санкції за вчинення того ж діяння у кваліфікованому складі; 2) максимальна межа санкції за вчинення діяння, що входить у кваліфікованому складі злочину, повинна бути одночасно мінімальною межею санкції за вчинення того ж діяння в особливо кваліфікованому складі. Це стосується як меж основних, так і додаткових видів покарань¹.

Натомість, зі змісту ст. 364 КК України випливає, що мінімум додаткового покарання у вигляді штрафу у кваліфікованому складі злочину (ч. 2 ст. 364 КК України – п'ятисот нмдг), є значно меншим від максимально встановленої межі штрафу для простого складу цього злочину (ч. 1 ст. 364 КК України – семисот п'ятдесяти нмдг). У зв'язку з цим, призначене додаткове покарання за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК України, може бути більш суворим, ніж за вчинення цього ж діяння в його кваліфікованому різновиді (ч. 2 ст. 364 КК України).

Зміст ст. 368 КК України засвідчує, що мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у кваліфікованому складі злочину (ч. 2 ст. 368 КК України – три роки), є на один рік меншим від максимально встановленої межі для основного складу цього злочину (ч. 1 ст. 368 КК України – чотири роки). Як і у попередньому прикладі це свідчить про те, що призначене основне покарання за вчинення злочину, ознаки якого входять у простий склад, може бути більш суворим, ніж за вчинення цього ж діяння в його кваліфікованому різновиді. Мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України (п'ять років), є меншим від максимально встановленої межі для кваліфікованого складу цього злочину (ч. 2 ст. 368 КК України – шість років). Мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у надзвичайно особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України (вісім років), є меншим від максимально встановленої межі для особливо кваліфікованого складу цього злочину (ч. 3 ст. 368 КК України – десять років).

Схожа ситуація щодо визначення покарання й у ст. 369 КК України, зі змісту якої випливає, що мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у кваліфікованому складі злочину (ч. 2 ст. 369 КК України – три роки), є на один рік меншим від максимально встановленої межі для основного складу цього злочину (ч. 1 ст. 369 КК України – чотири роки). Мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України (чотири роки), є меншим від максимально встановленої межі для кваліфікованого складу цього злочину (ч. 2 ст. 369 КК України – шість років). Мінімум основного покарання у вигляді позбавлення волі у

¹ Корабель М. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 290; Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. С. 9.

надзвичайно особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 4 ст. 369 КК України (п'ять років), є меншим від максимально встановленої межі для особливо кваліфікованого складу цього злочину (ч. 3 ст. 369 КК України – вісім років).

Таким чином, невідповідність видів і розмірів покарань, визначених у санкціях ст. ст. 364, 368, 369 КК України, вищенаведеним принципам побудови кримінально-правових санкцій може бути усунута за рахунок уточнення відповідних законодавчих положень на законодавчому рівні.

Одночасно з покаранням негативним наслідком вчинення згаданих корупційних злочинів у сфері службової діяльності, а саме тих, у санкції яких передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі нмдг, є спеціальна конфіскація.

Спеціальна конфіскація належить до інших заходів кримінально-правового характеру. Причому вона може бути застосована не лише щодо *фізичних осіб* – службових осіб юридичних осіб публічного права на підставі ст. 96-1, ч. 1–3, 5 ст. 96-2 КК України, але й щодо *юридичних осіб* причетних за підкуп іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях (ч. 4 ст. 96-2 КК України). У такому разі за загальним правилом спеціальна конфіскація застосовується одночасно із заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб на підставі положень розділу XIV-I Загальної частини КК України. В останньому випадку доречно звернути увагу на таке.

Окремі вітчизняні дослідники під заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб розуміють передбачені КК України засоби впливу, що не є покаранням, але тягнуть негативні для юридичної особи наслідки майнового чи організаційно-правового характеру у випадку вчинення уповноваженою особою юридичної особи від імені та/або в інтересах такої юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 96-3 КК України¹.

Ознайомлення зі змістом положень п. 1 і 2 ч. 1 ст. 96-3 КК України дозволяє попередньо констатувати, що заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи публічного права можуть бути застосовані у випадку: а) вчинення уповноваженою службовою особою юридичної особи публічного права від імені та в інтересах такої юридичної особи злочину, передбаченого ст. 369 КК України; б) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення особою злочину, передбаченого ст. 369 КК України. При цьому, у випадках визначених у п. 1–4 ч. 2 ст. 96-3 КК України, тобто у разі підкупу службовою особою юридичної особи публічного права іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях, заходи кримінально-правового характеру щодо такої юридичної

¹ Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб : монографія. Харків : Право, 2020. С. 151–152.

особи можуть бути застосовані незалежно від притягнення до кримінальної відповідальності службової особи за вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ст. 369 КК України.

Водночас положення абз. 1 ч. 1 ст. 96-4 КК України начебто спростовують подібний попередній висновок, оскільки законодавчими приписами цієї статті встановлено, що заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 ч. 1 ст. 96-3 КК України, не можуть бути застосовані судом до юридичних осіб публічного права, а саме: державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій. Подібні законодавчі приписи окремі дослідники відносять до обставини, що унеможливляють застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб¹.

Тут також слід звернути увагу на те, що зі змісту абз. 2 ч. 1 ст. 96-4 КК України випливає, що заходи кримінально-правового характеру у випадках, передбачених ч. 2 ст. 96-3 КК України щодо вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого ст. 369 КК України, не можуть бути також застосовані до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, які є юридичними особами публічного права, але не виключається можливість їх застосування щодо суб'єктів публічного права, тобто потенційно можливих інших різновидів юридичних осіб публічного права.

У зв'язку з цим, для цілей застосування вказаних положень кримінального законодавства України важливе значення має розуміння поняття суб'єкта публічного права та їх видів, а також поняття юридичної особи публічного права та їх різновидів.

У юридичній літературі вказані питання є чи не одними із найскладніших, оскільки важко віднайти будь-яку менш або більш усталену позицію з їх висвітлення. Не заглиблюючись до аналізу різних точок зору з цього приводу, зазначимо, що окремі дослідники до суб'єктів публічного права пропонують відносити державу в цілому та державні органи (у тому числі без статусу юридичної особи²), що є складовою частиною механізму держави, а також будь-яку особу приватного права, яка здійснює

¹ Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [А.А. Васильєв, Є.О. Гладкова, О.О. Житний та ін.]; за заг. ред. проф. О.М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 369–370.

² Наприклад: територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізують державну митну політику та центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну податкову політику.

повноваження державного органу¹. Іншими словами, суб'єктами публічного права є юридичні особи публічного права, тобто органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонди гарантування вкладів фізичних осіб, але виключно ними вони не вичерпуються.

Щодо поняття юридичної особи публічного права зазначимо, що, насамперед, виходячи з приписів примітки до ст. 364 КК України, до юридичних осіб публічного права належать юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

А. О. Москаленко зазначає, що юридична особа публічного права – це організація, яку утворено на підставі розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування відповідно до норм публічного права з метою виконання переважно функцій держави або місцевого самоврядування². До ознак юридичної особи публічного права слід віднести такі: юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування; порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом; юридичні особи публічного права наділяються спеціальною цивільною правоздатністю; вони діють із метою забезпечення публічних інтересів та потреб значної кількості людей³.

Аналіз положень чинного цивільного законодавства України дозволяє припустити, що юридичні особи публічного права можуть бути представлені, але не виключно: державними підприємствами, навчальними закладами, створеними державою (ч. 2 ст. 167 ЦК України); навчальними закладами, створеними Автономною Республікою Крим (ч. 2 ст. 168 ЦК України); комунальними підприємствами, спільними комунальними підприємствами, навчальними закладами, створеними територіальними громадами (ч. 2 ст. 169 ЦК України).

Загалом для з'ясування питання про те, чи належить та чи інша юридична особа (об'єднання юридичних осіб) до юридичних осіб публічного права, необхідно аналізувати всю сукупність нормативно-правових актів та правовстановлюючих документів, які визначають

¹ Власенко В. П. Суб'єкти публічного права: інтерпретаційні аспекти нормативних положень міжнародних правових актів та законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78: ч. 1. С. 18.

² Москаленко А. О. Юридичні особи публічного права: змістово-понятійна характеристика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 51. С. 58.

³ Посикалюк О. О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 55.

правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи (об'єднання)¹.

Таким чином, у разі вчинення службовою особою злочину, передбаченого ст. 369 КК України, з урахуванням особливостей, визначених у п. 1 і 2 ч. 1 ст. 96-3 КК України, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи публічного права, а точніше ті з них, які передбачені ст. ст. 96-7 «Штраф» і 96-10-1 «Додаткові (нефінансові) заходи кримінально-правового характеру» КК України, можуть бути застосовані лише щодо тієї юридичної особи публічного права, яка не повністю, тобто не на 100% утримується за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій. До прикладу, поліція охорони, яка на договірних засадах здійснює охорону фізичних осіб та об'єктів права державної, комунальної і приватної власності, як відомо, утримується за рахунок коштів, отриманих за надання послуг із безпеки та охорони відповідно до укладених договорів. У зв'язку з цим, саме до такою юридичної особи публічного права й потенційно можливе застосування заходів кримінально-правового характеру за наявності передбачених законом підстав.

У випадках вчинення службовою особою злочину, передбаченого ст. 369 КК України, з урахуванням особливостей, визначених у п. 1–4 ч. 2 ст. 96-3 КК України, зазначені заходи кримінально-правового характеру, незалежно від притягнення до кримінальної відповідальності службової особи, можуть бути застосовані лише до тих суб'єктів публічного права, які належать до юридичних осіб приватного права, але здійснюють повноваження державних органів. Виключно саме у разі підкупу іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях одночасно з тими заходами кримінально-правового характеру, які можуть бути застосовані щодо таких юридичних осіб – суб'єктів публічного права, до останніх додатково може бути застосована спеціальна конфіскація як інший захід кримінально-правового характеру.

А.М. Яценко, який у певному сенсі акумулює різні підходи щодо визначення інших заходів кримінально-правового характеру², пропонує під останніми розуміти передбачені кримінальним законом відмінні від покарання примусові, заохочувальні або такі, що засновані на гуманістичних засадах та недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження дії, що застосовуються судом до фізичної або юридичної особи у разі вчинення кримінального правопорушення або причетності до його вчинення, а також суспільно небезпечного діяння чи

¹ Критерії визначення юридичних осіб публічного права. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/archive/print/page/4208/12.01.2024/>.

² Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. С. 297–298; Горбачова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. С. 15; Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи в Україні: культурно-антропологічна концепція: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. С. 345–346.

діяння, зовні схожого з кримінальним правопорушенням¹.

Це надає підстави для твердження, що відмінними від покарання іншими заходами кримінально-правового характеру як можливими правовими наслідками корупційних злочинів, вчинених службовими особами юридичних осіб публічного права, можуть бути не лише згадані кримінально-правові заходи, засновані на примусі, але також й заходи, засновані на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження. Останні знаходять своє втілення у звільненні від кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України) або звільненні від покарання (ч. 5 ст. 74 КК України) у зв'язку із закінченням строків давності, а також у звільненні від відбування покарання у зв'язку із закінчення строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України), аналіз яких виходить за межі даного дослідження і обов'язково стане предметом наших подальших наукових розвідок.

Висновки. Зазначимо, що система каральних заходів кримінально-правового характеру службових осіб юридичних осіб публічного права за вчинення корупційних злочинів, може бути представлена такими видами покарань, як: 1) штраф; 2) пробаційний нагляд; 3) обмеження волі; 4) позбавлення волі без призначення будь-якого додаткового покарання; 5) позбавлення волі з обов'язковим або альтернативним призначенням додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскації майна або штрафу.

Нормативно-правова визначеність вказаних покарань в проаналізованих санкціях статей Особливої частини КК України не може не викликати зауважень з точки зору вироблених доктриною кримінального права правил побудови кримінально-правових санкцій. Зокрема, у конструюванні санкцій ч. 1–4 ст. 368 і ч. 1–4 ст. 369 КК України, не взято до уваги характер і ступінь суспільної небезпечності передбачених в диспозиції цих статей протиправних посягань, а також особливостей суб'єкта цих злочинів. З огляду на те, що ступінь суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 369 КК України, вочевидь є меншим від ступеня суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 368 КК України, у конструюванні санкцій злочину, передбаченого ст. 369 КК України, спостерігається певна непослідовність у визначенні видів покарань, тобто відступ від загального правила щодо побудови санкцій, згідно з яким покарання розміщуються від менш до більш суворого. Нарешті, згадані положення закону яскраво засвідчують неузгодженість санкцій в простих, кваліфікованих, особливо та надзвичайно особливо кваліфікованих складах злочинів.

Одночасно з покаранням негативні правові наслідки вчинення окремих корупційних злочинів у сфері службової діяльності можуть проявлятися і в застосування щодо службової особи інших заходів

¹ Яценко А. М. Інші заходи кримінально-правового характеру : поняття та види. *Право та державне управління: збірник наук. праць*. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 147.

кримінально-правового характеру, проявом яких є спеціальна конфіскація та звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України) або звільнення від покарання (ч. 5 ст. 74 КК України) у зв'язку із закінченням строків давності, а також звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України).

Крім того, негативний кримінально-правовий наслідок може мати відношення не лише щодо службової особи як фізичної особи, але й щодо певних видів юридичних осіб, працівником яких така службова особа є, – а) юридичних осіб публічного права, що *не повністю* утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій; б) *суб'єктів публічного права, які належать до юридичних осіб приватного права, але здійснюють повноваження державних органів*. До таких суб'єктів публічного права можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру у вигляді штрафу та тимчасових обмежень діяльності юридичної особи або тимчасових обмежень в отриманні прав та/або переваг (ст. ст. 96-7, 96-10-1 КК України), а також спеціальна конфіскація (ч. 4 ст. 96-2 КК України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко В. П. Суб'єкти публічного права: інтерпретаційні аспекти нормативних положень міжнародних правових актів та законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78: ч. 1. С. 14-19.
2. Горбачова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 21 с.
3. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
4. Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи в Україні: культурно-антропологічна концепція : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2012. 430 с.
5. Корабель М. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 287–291.
6. Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб : монографія. Харків : Право, 2020. 264 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.]; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

8. Кримінально-правові заходи в Україні: підручник / за ред. професора О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2015. 215 с.
9. Критерії визначення юридичних осіб публічного права. URL : <https://wiki.nazk.gov.ua/archive/print/page/4208/12.01.2024/>.
10. Куц В. М. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 103–112.
11. Москаленко А. О. Юридичні особи публічного права: змістово-понятійна характеристика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 51. С. 56–59.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. К. : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
13. Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. 40 с.
14. Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины : монографія. Харків : Изд-во «ФИНН», 2009. 344 с.
15. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : монографія. Харків : Право, 2020. 720 с.
16. Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.) : наук. нарис / наук. ред. Ю. В. Баулін. Х.: Право, 2012. 80 с.
17. Посикалюк О. О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 46–59.
18. Толкач А. М. Діяльність Національного антикорупційного бюро України щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням. *Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану*: матер. XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 лютого 2025 року). Тернопіль: Вектор, 2025. С. 410–412.
19. Ященко А. М. Інші заходи кримінально-правового характеру: поняття та види. *Право та державне управління: збірник наук. праць*. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 143–148.
20. Ященко А. М. Штраф і конфіскація майна як покарання та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (8–10 червня 2017 р., м. Івано-Франківськ); ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника»; кафедр. кримін. права навч.-наук. юрид. ін-ту; Навч.-наук. лаборат. дослідж. пробл. політ. в сфері борот. зі злоч. Наук.-дослід. ін-ту вивч. пробл. злоч. ім. акад. В.В. Сташиса НАПрНУ; СБУ; Львів. форум з кримін. юстиц.; Ів.-Фр. обл. осеред. Всеукр. громад. орг. «Асоц. крим. права». Івано-Франківськ, 2017. С. 123–126.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2025

Anton V. RAVLIUK,
Postgraduate Student

(V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

PENALTIES AND OTHER CRIMINAL LAW MEASURES FOR CORRUPTION-RELATED CRIMES COMMITTED BY AN OFFICIAL OF A PUBLIC LAW LEGAL ENTITY

The article gives an analysis of penalties and other criminal law measures provided for in the Criminal Code of Ukraine for corruption-related crimes committed by an official of a public law legal entity (Articles 364, 368, 368-5, 369 of the Criminal Code of Ukraine). It also focuses on identifying shortcomings in their legislative definition, as well as highlighting the peculiarities of the application of some of them.

The author notes that the legislative definition of penalties in the sanctions of certain articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine cannot but raise concerns from the perspective of the rules established by criminal law doctrine for the construction of criminal law sanctions. The author emphasizes that the negative legal consequences of committing certain corruption-related crimes in the sphere of official activity, in addition to punishment, are also manifested in other measures of criminal law, which can be applied both to individuals and legal entities.

Keywords: *corruption, corruption-related crime, punishment, other criminal law measures, sanction, special confiscation, confiscation, confiscation of a legal entity's property, fine, imprisonment, restriction of liberty, probation supervision, liquidation of a legal entity, combating corruption, legal entity under public law, official.*